

Анотація

В статье освещаются вопросы становления внешкольных воспитательных учреждений – бурс, в которых учащиеся иммигранты получали национальное образование и воспитание. Они являются эффективными средствами сохранения этнокультурной самобытности украинцев в Канаде, подготовки молодежи к общественной деятельности в условиях диаспоры.

І.В.Колесник
м.Житомир

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ
ЗОНИ РАДІОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ**

Розбудова демократичного суспільства в Україні потребує утвердження загальнолюдських та національних цінностей у свідомості, поведінці й стосунках учнів. Розв'язання цих завдань неможливе без гуманізації відносин в учнівському середовищі. Серед актуальних визначимо проблему гуманізації стосунків підлітків, яка набуває особливої гостроти в умовах впливу наслідків Чорнобильської катастрофи.

Загальнофілософська методологія стає підґрунтям для дослідження проблеми спілкування. Об'єктивний науковий аналіз потребує вивчення підлітків зони радіологічного контролю у філософських категоріях всезагального, одиничного та особливого.

Аксіоматичне філософське положення свідчить про те, що всезагальне не існує поза одиничним і навпаки. Сполучною ланкою між одиничним та всезагальним виступає особливе.

Дія всезагального як закономірності виражається в одиничному і через одиничне.

Тому обраний методологічний підхід задає відповідну логіку дослідження: виявлення загальних властивостей і структури категорії спілкування (всезагальне); аналіз специфіки міжособистісної сфери спілкування підлітків (особливе); обґрунтування якісних змін сфери спілкування підлітків, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС (одиничне).

Категорія спілкування розглядається як особлива форма взаємодії людей (М.С.Каган, М.С.Кветний, В.С.Коробейніков, Е.Д.Шакуров).

Зокрема, М.С.Каган тлумачить цю категорію як міжсуб'єктну взаємодію. Тому, на його думку, побудова структурної моделі спілкування має починатись з виділення суб'єктів взаємодії. Обов'язковим елементом цієї структури має бути соціокультурне середовище, яке знаходиться у взаємозв'язку з процесом спілкування. У контексті психологічної науки (Б.Ф.Ломов, О.О.Бодальов, М.П.Єрастов, М.О.Обозов, Б.Д.Паригін, Р.Х.Шакурова) категорія спілкування тлумачиться з позиції загальної теорії систем.

Б.Ф.Ломов на основі системного аналізу поняття «спілкування», тлумачить цей феномен як одну з найважливіших самостійних категорій психології. У його концепції діяльність і спілкування виступають як дві сторони соціального буття людини. У той же час, Б.Ф.Ломов стверджує, що спілкування - складний бугу-топлановий процес взаємодії людей, які вступають у нього як суб'єкти.

Б.Д.Паригін з позиції структурного аналізу спілкування, виділив у ньому два аспекти: зміст (комунікацію) і форму (взаємодію).

Отже, спілкування - це взаємодія людей, змістом якої є обмін інформацією за допомогою різних засобів комунікації для встановлення взаємостосунків між людьми.

Соціалізація особистості

Дослідженню спілкування як виду діяльності присвячені наукові праці В.М.Соковніна, М.І.Лісіної, О.М.Леонтьєва, О.О.Леонтьєва, В.М.Панферова.

У психологічній концепції спілкування, яку розробила М.І.Лісіна, досліджуваний феномен розглядається як вид діяльності людей, кожний з учасників якої однаковою мірою є носієм активності. У структурі спілкування, згідно цієї концепції, виділяються такі основні компоненти - його предмет, потреби і мотиви, дії, завдання, мета, засоби, продукти. Концепція М.І.Лісіної ґрунтується на основних положеннях діяльнісного підходу, розробленого О.М.Леонтьєвим.

За соціально-психологічної концепцією спілкування В.М.Панферова це поняття розглядається як форма діяльності людей. Змістом її є взаємне пізнання та обмін інформацією за допомогою різних засобів комунікації з метою встановлення взаємостосунків, що сприятимуть процесу спільної діяльності. У структурі спілкування він визначає взаємозв'язок, взаємовияви, взаємопізнання, взаємовплив, взаємовідносини між суб'єктами спілкування і узгодження їх думок, почуттів та відносин.

Вихідним моментом аналізу спілкування О.О.Леонтьєв вважає розуміння його як одного з видів людської діяльності, яка характеризується інтенціональністю, результативністю, нормативністю. О.О.Леонтьєв стверджує, що потрібно розрізняти спілкування та взаємодію.

Структура спілкування, розроблена В.М.Соковніним, подібна до структури спілкування О.О.Леонтьєва. Також розуміння спілкування як виду діяльності знайшло своє відображення в наукових дослідженнях Н.В.Кузьміної та О.І.Щербакова.

В.М.Мясищев, який створив психологічну концепцію відносин, виділяв у спілкуванні три головних компоненти: соціальне відображення, емоційне відношення, спосіб поведінки. Основні ідеї даної концепції були розвинені далі у

Збірник наукових праць

накових працях Г.М.Андрєєвої, О.О.Бодальова, Б.Ф.Ломова, Б.Д.Паригіна, А.В.Пегровського, М.М.Обозова, Я.Л.Коломинського.

Враховуючи вищесказане, спілкування визначається нами як той бік людської діяльності, що вказує на зв'язок та взаємодію людей у процесі матеріального та духовного виробництва, способів реалізації соціальних відносин, який здійснюється через безпосередні чи опосередковані контакти, в які особистості чи групи вступають у процесі їх соціальної життєдіяльності.

Згідно за вказаними напрямками дослідження спілкування виступає як: вид самостійної людської діяльності; атрибут інших видів людської діяльності; взаємодія суб'єктів.

Науковці виділяють такі сторони спілкування: комунікативну, інтерактивну, перцептивну.

Спілкування як педагогічна проблема висвітлювалась у працях Л.І.Новікової та О.Т.Куракіна. Найбільш суттєвими для педагогічної науки аспектами проблеми спілкування є: проблема спілкування в історії педагогіки; механізм і засоби спілкування; спілкування як атрибут діяльності і можливості різних видів діяльності для реалізації спілкування; статево-вікова специфіка спілкування; спілкування в колективах і його взаємозв'язок з внутріколективними відносинами; роль спілкування у формуванні особистості дитини; аспекти і методи управління спілкуванням школярів.

Враховуючи різні аспекти проблеми спілкування, останнє досліджується на різних рівнях: спілкування як атрибут трудової діяльності (А.А.Пермяков), специфіка вільного спілкування старшокласників (А.В.Мудрик), виховні можливості спілкування старшокласників в колективі вільного спілкування клубного типу (М.А.Ахметова), спілкування підлітків у спортивному колективі (С.М.Бажуков), спілкування в колективі важковиховуваних підлітків

Соціалізація особистості

(В.Д.Семенов), конфлікти, що виникають у спілкуванні в колективі старшокласників (В.М.Афонькова), подолання некоммунікбельності підлітків (Л.М.Ликова), шляхи розвитку індивідуальності молодших підлітків в процесі колективної діяльності і спілкування (В.І.Максакова), виховні можливості спілкування підлітків в процесі колективної пізнавальної діяльності (Е.Р.Лихацька).

Далі охарактеризуємо особливості сфери спілкування підлітків. Специфікою підліткового віку у вітчизняній психології, педагогіці, фізіології займались Д.Б.Ельконін (1960, 1974), Л.І.Божович (1968), О.В.Мудрик (1971), В.О.Сухомлинський (1971), В.Г.Властовський (1976), І.С.Кон (1978, 1980), Е.О.Шумілін (1979), І.О.Невський (1981, 1982), Л.С.Виготський (1983, 1984). Цей вік характеризується інтенсивними новоутвореннями в фізіологічному та психічному стані підлітка.

В період підліткового розвитку необхідно вирізняти випадкові порушення поведінки, викликані надмірною запальністю, дратівливістю, підвищеною втомиюваністю, а також ті вчинки, які дійсно неможливо залишити поза увагою.

Основу формування нових психологічних і особистісних якостей підлітків складає спілкування в процесі різних видів діяльності. Саме в сфері спілкування вони відчувають найбільші труднощі. Спілкування для підлітків є настільки значущим, що в науці дискутується питання щодо пріоритетного виду діяльності (учіння чи спілкування).

У підлітковому віці участь дітей у спілкуванні визначається цілим рядом зовнішніх і внутрішніх чинників. З боку зовнішніх факторів участь підлітка у спілкуванні визначається його статусом у групі однолітків, бажанням останніх вступати з ним у взаємостосунки, умовами, які створюються дорослими стосовно дитини тощо; внутрішні фактори - це стани, відношення, якості особистості, коло умінь та навичок, необхідних для спілкування.

Збірник наукових праць

У процесі соціалізації підліток набуває певних комунікативних навичок (ігрові ситуації, програвання типових конфліктів тощо). Виникають й такі ситуації, які потребують своєчасного корективного впливу педагога на сферу спілкування, оскільки загальна спрямованість компанії підлітка викликає серйозні опасіння. Педагоги мають уміти своєчасно діагностувати причини порушень поведінки, що виникають у середовищі підлітків, добрати ефективні профілактичні та корекційні педагогічні прийоми, змінити стиль спілкування, форми взаємодії.

Одним із несприятливих зовнішніх впливів, що викликає зміни у фізіологічному та психічному станах дітей, є наслідок аварії на ЧАЕС (В.О.Моляко, Т.І.Пухова, В.Г.Чужикова). Наші дослідження, проведені на базі оздоровчих центрів Житомирщини, показують, що у підлітків зони радіаційного забруднення сталися помітні зміни в навчальній діяльності та якостях особистості, зокрема, в сфері спілкування (агресивність, переоцінка себе та своїх можливостей, вчинків, грубість, імпульсивність, нетактовність, надмірна вразливість тощо). Діти зони забруднення демонструють достатньо тривожну картину психологічних відхилень у своєму розвитку. У них виявляється тимчасова емоційна напруженість, психомоторні та психологічні відхилення, за яких особистість ще зберігає здатність до критичної оцінки та до цілеспрямованої діяльності і може коригувати свою поведінку під впливом сприятливих змін в ситуації чи в умовах надання адекватної соціально-психологічної допомоги.

Корекція недоліків сфери спілкування підлітків зони радіологічного контролю є однією з вагомих соціальних проблем.

Корекція (від лат. - виправлення) - це подолання чи послаблення психічного чи фізичного розвитку, порушення тої чи іншої психічної функції.

Соціалізація особистості

Педагогічна корекція - це сукупність певних педагогічних методів, спрямованих на виправлення вад дитини, пов'язаних з навчанням та вихованням.

Корекційною діяльністю займалися та займаються В.П.Кашенко, І.Д.Бех, Б.С.Кобзар, І.П.Підласий, М.Д.Ярмаченко та ін.

Завданням педагогів є вчасне діагностування і ефективне коригування недоліків у спілкувальній сфері дітей, які зумовлені особливостями підліткового віку та наслідками Чорнобильської катастрофи, оскільки саме спілкування є необхідною умовою буття людини, без якого неможливе повноцінне формування у людини жодної психічної функції та особистості в цілому.

Анотація

В статті автор на основі аналізу головних теоретических підходів к проблеме общения рассматривает особенности развития этого процесса у подростков зоны радиологического контроля.

Р.І.Короткова
м.Київ

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ФУНКЦІЇ ТЕХНІКИ МОВЛЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Одним з основних інструментів професійної діяльності соціального педагога є мовлення. За допомогою мови педагог спілкується. Відбувається обмін інформацією, передача певної інформації однією людиною іншій, обмін думками, життєвим досвідом, тобто вирішуються різні соціально-педагогічні завдання.

Мова - найдосконаліший засіб спілкування, основна форма культури і першооснова літератури. Це засіб формування, оформлення та існування думки: